

Du måste veta vad du vill

Barn och frågan om samtycke i ett svenskt utbildningsprogram

Emma Axinder

YOU MUST KNOW WHAT YOU WANT. CHILDREN AND THE ISSUE OF CONSENT IN A SWEDISH EDUCATIONAL TELEVISION SERIES. In this article, constructions of consent are analysed within a Swedish educational television series aimed at primary school pupils. Utilizing critical discourse analysis, two discourses within the program series are identified and examined: a juridical and a neoliberal discourse. Additionally, the study analyses how discourses are expressed and reinforced through e.g. different modalities. Among the study's most significant findings is that consent is presented as something relatively simple. In relation to consent, responsibility is portrayed as a complex practice where the child is constructed in multiple ways. Thus, the child is portrayed as both a competent and responsible subject, and a subject in need of the adult's assistance and protection.

Keywords: sexuality education, discourse, educational television, consent, elementary school.

Introduktion

Kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer ska vara en del av både det ämnesövergripande och ämnesintegrerade arbetet i skolan och bör därför behandlas i flera skolämnen ur olika perspektiv (Bengtsson & Bolander 2024, Ceder m fl 2021, Skolverket 2022). Samtycke, jämställdhet och normer är exempel på sådant som ska beröras i flera ämnen, däribland samhällskunskap och biologi. I svensk skola har samtycke under senare år fått en framskriven position i

Emma Axinder är doktorand i pedagogiskt arbete med ämnesdidaktisk inriktning mot samhällsämnenas didaktik vid Institutionen för kultur och samhälle, Linköpings universitet. E-post: emma.axinder@liu.se

undervisningen, bland annat genom en plats i kunskapsområdets namn. Detta understryker vikten av att bidra med kunskap om hur samtycke begripliggörs i en undervisningskontext. Samtycke diskuteras i många olika sammanhang, i utbildning och i juridiska och politiska sammanhang såsom i den globala rörelsen *metoo*. Därför är det intressant och nödvändigt att studera hur samtycke förklaras för barn och hur det fylls med mening (jfr Whittington 2020, Setty 2020). Tidigare internationell forskning om samtyckesundervisning visar att den ofta förstås i juridiska och binära termer (samtycke/våldtäkt, lagligt/olagligt, ja/nej) vilket riskerar att resultera i en förståelse som befinner sig långt ifrån ungas verklighet (Whittington 2020).

Utbildningsprogram på TV har ofta som mål att utgå från ungas livsvärld (Bolander 2009, Wallengren m fl 2001) och kan därför ses som ett sätt att överbygga glappet mellan undervisningen och de ungas erfarenheter. Användningen av utbildningsprogram som en del av skolans sexualundervisning har en lång tradition i svensk skola och kan ses som en strategi för lärare att få stöd i att behandla visst innehåll. Det gäller både i form av radioprogram på Skoloradio (Forsslund 2002, Seifarth 2005) och audiovisuella undervisningsprogram från Utbildningsradion (Bolander 2009). Även andra medier används, exempelvis spelfilm och TV-program utan någon uttalad pedagogisk ambition. En brittisk-irländsk studie har exempelvis visat att ett komedi-tv-program som användes i undervisningen har svårt att problematisera och ge en komplex bild av samtycke (Brady & Lowe 2020). För att undersöka vilken betydelse samtycke ges i ett svenskt undervisningsprogram, analyserar jag programmet *Snacka om sex*, som sedan 2018 finns på Utbildningsradions hemsida.

Syftet med studien är att visa hur samtycke konstrueras i ett utbildningsprogram och vilka elevkonstruktioner som blir möjliga genom dessa förståelser. Syftet bryts ner i följande frågeställningar: Hur framställs samtycke som social och sexuell praktik? Hur positioneras eleven genom talet om samtycke? Vilka kompetenser och sociala färdigheter förväntas eleven ha?

Tidigare forskning

Tidigare forskning diskuteras i det följande utifrån två teman. Det första temat är utbildningsprogram i relation till undervisning om sexualitet och relationer. Det andra temat är samtycke i relation till undervisning eller med relevans för undervisningsområdet. Utbildningsprogram som medium bidrar till att sätta ramarna för hur kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer kan gestaltas

visuellt och vilket innehåll det kan fyllas med. Jag har därför valt att ta del av, och skriva fram, vad som tidigare har skrivits vetenskapligt om detta. Tidigare forskning visar även vilket tilltal som har använts i undervisningsprogram om sexualitet och relationer. Eftersom jag är intresserad av att undersöka hur samtycke konstrueras i programmet, har jag vänt mig till tidigare forskning som också har undersökt hur samtycke hanteras praktiskt i undervisningssituationer och hur unga resonerar kring samtycke i en skolkontext.

Utbildningsprogram

Utifrån min kännedom, har *Snacka om sex* inte tidigare behandlats inom den vetenskapliga litteraturen. Däremot finns andra exempel på program från UR som har behandlats av forskningen, såsom sexualupplysningsfilmen *Sex på kartan* (Björklund 2014, Bolander 2015, Bredström 2014, Cardell & Lindgren 2024, Ollis 2016). Äldre program som *Stop! om sex*, *Stop!* och *Ramp* (Bolander 2009) har också studerats. Dessa produktioner skiljer sig åt på flera sätt. Medan den undersökta programserien för denna artikel bara innehåller några få animationer är, *Sex på kartan* en helt animerad kortfilm som riktar sig till elever i årskurs 7–9. Den väckte stor uppmärksamhet när den släpptes och blev anmäld flera gånger, bland annat för påstått barnpornografiskt innehåll. Med hjälp av kartan och animationer, iscensätts nämligen när ungdomar utför olika sexuella praktiker (Cardell & Lindgren 2024). Det är ett bra exempel på det dilemma som sexualupplysningsfilmen står inför. På grund av dess förmåga att visuellt visa tittaren kan filmen ses som ett framgångsrikt didaktiskt medium, men det är också det som ställer saker på sin spets – visar den kanske för mycket? (Björklund 2012, 2014). I äldre program från UR som riktar sig till lite äldre barn, såsom *Stop! om sex*, *Stop!* och *Ramp*, visar Eva Bolander (2009) att dessa program har ungdomar i bild. I flera fall ses ungdomar intervjuas i bild, likaså förekommer ungdomspaneler..

Tidigare forskning har visat att sexualundervisning (Lindgren & Backman-Prytz 2021) och sexualupplysningsfilmer (Björklund 2012) präglats av en medicinsk diskurs kopplat till olika teman, såsom kroppens anatomi, onani och avhållsamhet. Elisabet Björklund (2012) har skrivit en avhandling inom filmvetenskap om sexualundervisningens historia i Sverige fram till 1970-talet. Hon menar att det har funnits två kontinuiteter i sexualupplysningsfilmer. Den första är användningen av otäckta bilder på könssjukdomar som ett sätt att mana till avhållsamhet. Den andra är användningen av olika typer av

experter, ofta i form av läkare, för att förmedla förnuft och seriositet. Bolander (2009) visar dock, att humor har blivit ett viktigt pedagogiskt inslag i program riktade till unga om sexualitet och relationer.

Samtycke

Tidigare forskning visar att undervisning om samtycke förekommer i en rad olika sammanhang som ramar in förståelsen av begreppet samtycke. Även om det inte finns en samstämmig vetenskaplig definition av vad samtycke är (Fenner 2017), verkar undervisning i ämnet ofta formas utifrån en juridisk, könad och nyliberal förståelseram. Elise Whittington (2020) har genomfört deltagarbaserad aktionsforskning med ungdomar (13–25 år) från olika miljöer, bland annat skolan, och menar att undervisning om samtycke ofta centreras kring en rad teman. Det kan vara juridiska frågor, idealbilder om det tydliga, explicita och entusiastiskt jakandet svaret på en sexuell invit eller situation samt hypotetiska scenarier. Whittington (2020) menar att undervisningen som organiseras kring dessa teman riskerar att bli problematisk. Detta eftersom den faller långt bort från ungas vardag och hur unga själva uppfattar samtycke. Whittington (2020) menar att unga har en bättre förståelse för samtycke och sexuell agens än vad utbildningsmaterial och undervisningsmodeller visar. Därför argumenterar hon för möjligheten och nödvändigheten av att tillsammans med unga utveckla ett språk bortom den juridiska förståelsen av ja/nej och lagligt/olagligt. Forskning (Bragg m fl 2021, Whittington 2020, Whittington & Hancock 2024) lyfter därmed vikten av att undervisningen bör utformas efter elevernas livsvärldar och erfarenheter. När undervisningen utformas på detta sätt kan eleverna dock ändå behöva hjälp. En svensk studie (Holmström, Plantin & Elmerstig 2020) visar, med hjälp av fokusgruppsintervjuer med ungdomar, att trots att ungdomar ser det som självklart att ett nej alltid ska respekteras, blir det svårare för dem att föra kritiska samtal när de går ifrån mer abstrakta exempel och kommer närmare den egna livsvärlden. Då tenderar de att falla tillbaka på könade förväntningar om samtycke, såsom att det är tjejen/kvinnan som förväntas ”ge” samtycke till killen/mannen. Kvinnor tillskrivs ofta ett större ansvar än män för att undvika risker, som exempelvis att ”undvika” våldtäkt genom att inte ”hamna” i farliga situationer och att ”välja” rätt (sex)partners (Brady & Lowe 2020, jfr Carmody 2009). Sådana förväntningar blir sällan fördelaktiga för gruppen kvinnor. Även i studier av förskolans undervisning lyfts tendensen att utgå från andra värden än barns egna perspektiv. Magdalena Hulth (2024) har gjort fokusgruppsintervjuer

med förskolepersonal. Utifrån dessa menar hon att det blir svårt för förskolebarn att leva upp till pedagogers föreställningar om sexualitet, kommunikation och samtycke eftersom pedagogerna utgår ifrån den vuxnes perspektiv om autonomi och rationalitet.

Som nämndes i inledningen, här det i den brittisk-irländska utbildningskontexten varit vanligt att använda en scen från ett populärt komediprogram där några karaktärer ger andra karaktärer en kopp te mot deras vilja. Utifrån detta sker sedan undervisning om innebörden av samtycke, men scenen har kritiserats av Geraldine Brady och Pam Lowe (2020) för att inte tillräckligt väl skildra frågan om samtycke på ett nyanserat sätt. Utifrån fokusgruppsintervjuer med ungdomar (14–24 år) samt med yrkesarbetande som arbetar med sexualundervisning, menar författarna att undervisningen inte tillräckligt väl fångar kulturella aspekter av samtycke. I det här fallet handlar det bland annat om en kulturell norm där att man förväntas tacka ja till te när man blir bjuden. Det kan även handla om könade villkor för att kommunicera samtycke. Detta kan också tolkas utifrån nyliberala diskurser, där strukturella problem i samhället ofta individualiseras, psykologiseras och könas (Brady & Lowe 2020, Fenner 2017).

Tidigare forskning hjälper till att kontextualisera utbildningsprogrammet *Snacka om sex* (Jarowski för UR 2018) i relation till andra utbildningsprogram om sexualitet och relationer. Det blir också möjligt att diskutera vad som skrivits om samtycke ur ett utbildningsvetenskapligt perspektiv eller med utgångspunkt i frågor som berör unga. Utifrån detta kan studiens resultat bidra till kunskap om hur samtycke konstrueras i utbildningsprogram. I relation till den teori som presenteras nedan, kommer det även att bli möjligt att analysera vilka elevpositioner i relation till konstruktioner om barn och sexualitet som blir möjliga genom dessa förståelser.

Teori: Elevkonstruktioner och subjektivitet

Sexualitet konstrueras ofta som någonting intimt och privat, men det kan också förstås som en central del av att delta i samhällets institutionella och sociala liv (Epstein & Johnson 1998). Undervisning om sexualitet och relationer kan ses som ett exempel på spänningsfältet mellan det upplevda personliga och privata. Det kan även ses som en del av samhällets konstruerade ansvar och kontroll över individen (Bäckman 2003, Lindgren & Backman-Prytz 2021). Denna studie tar utgångspunkt i konstruktioner av barn och sexualitet. Jag förstår sexualitet som en del av att vara människa, och därmed något som även berör barn. Stevi Jackson och Sue Scott (2015) menar att det finns

två vanliga föreställningar när det kommer till barn och sexualitet: att sexualitet skulle tillhöra en speciell del av livet, och att barn är en speciell typ av människa. Dessutom menar de att det finns en bild av att sexualitet är en fara för barn, men att denna bild måste utmanas. Barn kan förvisso behöva skyddas från vuxna, men då handlar det i första hand om att skyddas från vuxnas makt över barn (Jackson & Scott 2015). Det kan också handla om att skyddas från ojämlikhet på grund av exempelvis kön, klass eller ras (Jarkovská & Lamb 2019). I en diskurs om barn och sexualitet, där barn ska skyddas från tal om sexualitet, konstrueras barnet ofta utifrån föreställningar om oskuldsfullhet. Forskare (Jackson & Scott 2015, Jarkovská & Lamb 2019) argumenterar för att forskningen bör röra sig bort från dessa konstruktioner och i stället se barnet som sårbart. Jackson och Scott (2015) argumenterar för att det är viktigt att se barnets position i det ljus som det förtjänar, utan en slöja av oskuldsfullhet. De menar även att det är viktigt att förstå att barn inte alltid lever i skyddade och välfungerande hemmiljöer.

Eftersom föreliggande studie undersöker hur serien talar om barn och sexualitet och hur dessa sätt formar förståelsen av densamma har jag även valt att använda mig av diskursanalys som teoretiskt ramverk. Med hjälp av diskursanalysen kan jag analysera specifika sätt att prata om något i en viss kontext, det vill säga analysera en diskurs som i det här fallet handlar om samtycke i utbildningsprogrammet *Snacka om sex*. Diskurser förstås, i enlighet med en foucaultiansk läsning, som en social praktik som både (re)producerar och omförhandlar kunskaper, identiteter och relationer (Foucault 2011). Makt får i detta sammanhang en central roll för hur diskurser och subjektivitet förstås, eftersom den ses som produktiv och bland annat skapar subjekt (Foucault 2002).

Subjektet ses alltså som villkorat av olika maktaspekter på samhällets alla platser, exempelvis genom konstruktioner av sexualitet i institutionella miljöer (Foucault 2002). Genom att tillskrivas en viss subjektsposition, till exempel som vuxen, barn, expert eller elev, ges subjektet rätt till vissa handlingar, såsom att vara den som utbildar eller den som blir utbildad. I denna föreliggande studie intresserar jag mig särskilt för hur barnet som subjekt, mer specifikt eleven, positioneras i programmet. Subjektspositionen elev kommer, utifrån den diskursanalytiska ansatsen, med vissa förväntningar och normer och hur en elev ska vara. Dessa inkluderar exempelvis att eleven vill lära sig, vad en elev ska lära sig samt hur och av vem eleven ska läras. Begreppet subjektivitet fångar just att subjektet inte är en autonom entitet utan relationellt till sin karaktär (Mansfield 2000, s 3). Ett subjekt kan inta eller tillskrivas flera subjektspositioner, vilka ibland

kan krocka eller konkurrera med varandra. En central aspekt för analysen är att synliggöra dessa positioner och hur de relaterar till varandra.

Material

Undersökningsmaterialet består av programserien *Snacka om sex* (Jarowski för UR 2018). Eftersom många lärare i ett internetforum uppgav att de använde sig av *Snacka om sex* i sin undervisning på mellanstadiet, valde jag att analysera just detta program. Ytterligare en anledning var att programmets alla avsnitt innehåller teman som väl överensstämmer med undervisning om sexualitet och relationer. Programmet består av sex enskilda avsnitt om 14 minuter vardera, med titlarna: ”Puberteten” (1), ”Kärlek och relationer” (2), ”Kroppen” (3), ”Sex och samlevnad” (4), ”Könssjukdomar och skydd” (5) och ”Internet och relationer” (6).¹ *Snacka om sex* släpptes 2018, året efter att metoo präglade svenska och internationella medier, och samma år som den svenska samtyckeslagen klubbades igenom. När programserien lades ut på UR:s hemsida klassificerades den först med begreppen biologi, kropp och hälsa samt. Men senare lades även begreppen sexualitet, samtycke och relationer till. Jag ser ändringen som ett sätt att försöka göra programmet mer aktuellt med tanke på att läroplanen ändrats och samtycke förts in i namnet på kunskapsområdet.

Sedan 2018 har Utbildningsradion publicerat flera audiovisuella utbildningsprogram som behandlar kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Eftersom flera av dessa riktar sig till äldre årskurser än mellanstadiet (Utbildningsradion 2022), är de inte av intresse för denna studie. Det finns två program, utöver *Snacka om sex*, som vänder sig till mellanstadiet och har samtycke som ett av de ämnesbeskrivande orden för programmet. Dessa är *Vi förklarar sexualitet, samtycke och relationer* (Utbildningsradion 2023) på teckenspråk och Eli och Roffe i puberteten (Utbildningsradion 2020) som utöver årskurs 4–6 även riktar sig till anpassad grundskola. Eftersom programmen har delvis andra målgrupper än den som stod i fokus för denna studie, valdes de också bort.

Metod

För att koda och kategorisera mitt material har jag använt mig av diskursanalytiska verktyg utifrån Norman Fairclough (1995). Dessa har använts eftersom de är särskilt utformade för analys av ”text”,

bland annat i form av TV-program. Analysprocessen inleddes med en noggrann genomgång av serien i sin helhet, där innehåll och form noterades. Allt tal transkriberades ordagrant och det audiovisuella innehållet noterades med beskrivande text. Detta inkluderade ofta gester, ansiktsuttryck, musik och andra ljudeffekter. Vikt lades också vid hur och i vilket sammanhang någonting sades, till exempel vad som visades i bild, om ord sades i voice-over eller vem (med vilken identitet eller i vilken roll) som sade någonting. Med speaker avses att en programledarröst syns på ljudspåret samtidigt som programledaren finns med i bild, medan voice-over är när programledarens röst hörs men hen inte visas i bild. Voice-over är traditionellt vanligt i dokumentärfilmer och kan ses som ett sätt att förmedla objektivitet (Wallengren m fl 2001). Voice-over anses ibland stå i motsatsförhållande till att vända sig direkt till tittaren (Wallengren m fl 2001), men i det studerade programmet finns även exempel på voice-over där ordvalet innebär ett tilltal som är direkt riktat mot tittaren.

Förutom att ha analyserat vad som sägs har jag även analyserat hur någonting sägs. För att göra det har jag tagit hjälp av modaliteter, vilket ger mig verktyg att undersöka textens funktion. Fairclough (1992) menar att modaliteter är en viktig dimension av språket eftersom de blir styrande för vad vi förstår som sant och vad som tas för givet. Modaliteter kan med andra ord möjliggöra ett transformerande av en utsaga eller utläggning till "fakta". Fairclough (1992, s 158) skriver att ett undersökande av modaliteter är ett undersökande av grammatik och interpersonella aspekter av språket. Han ger flera exempel på modaliteter, exempelvis modala hjälpverb (måste, kan, bör), tempus (är, var), adverb (möjligtvis, självklart, antagligen), tvekan och intonation. Modalitet kan även förstås som subjektiv eller objektiv där den subjektiva modaliteten handlar om att prata utifrån en tydlig position (exempelvis "jag tror") medan den objektiva modaliteten ger sken av att vara universell och objektiv där subjektet är implicit eller osynligt. Det kan också handla om att man för en annan grupp eller persons talan. Dessa verktyg har använts för att analysera programledarnas och gästernas tal, både om innehåll och hur de pratar om, eller till, tittaren/eleven. Därigenom blev det möjligt att synliggöra vilka attityder och föreställningar som produceras genom programledarnas tal och vilka "sanningar" som skapas om samtalsämnet i sig (jfr Fairclough 1995, s 27).

Analys

Tittaren leds genom avsnitten av två programledare: Clara Henry och Daniel Riley. De samtalar med varandra och intervjuar personer om deras erfarenheter av sexualitet, relationer och kroppen. Avsnitten består av ett antal korta segment där programledarna exempelvis intervjuar personer på stan, gör olika typer av reportage, har en dialog med varandra i en studiosoffa eller ikläder sig olika roller, som läkare. Precis som andra undersökta utbildningsprogram (Bolander 2009) har *Snacka om sex* en underhållande karaktär och kan därmed karaktäriseras som edutainment. Programledarna är två unga kända medieprofiler som, utan ”expertkunskap”, intervjuar andra medieprofiler om deras ofta formulerade som privata och personliga erfarenheter. Samtidigt är det ett innehåll som innehållsmässigt knyter an till läroplanen, där avsnitten bland annat exponerar eleverna för ämnesspråk och ger dem information som de behöver för att kunna nå kunskapskraven. Jämfört med den bild som målades fram i avsnittet om tidigare forskning kan sägas att *Snacka om sex* både liknar och skiljer sig från andra edutainmentprogram som berör kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

I nedanstående analys visar jag först hur samtycke konstrueras i programmet och vilka elevsubjekt som blir möjliga genom denna inramning. Den senare delen av analysen fördjupar resonemangen om vilka elevsubjekt som blir möjliga och hur dessa konstruktioner motsägs och utmanas i programmet.

Samtycke som definition och analogi

Programmets andra avsnitt inleds med att den ena programledaren säger att de kommer att prata om begreppen ”kärlek och relationer, men också om identitet, ansvar och samtycke”. Den andra programledaren använder sig av en objektiv modalitet för att hävda att några av tittarna ”kanske kommer känna att det blir lite för många konstiga ord. Relationer, identitet och samtycke, men det är egentligen inte så svårt”, samtidigt som han först gestikulerar med händerna och sedan räknar upp de möjligtvis svåra orden. Den objektiva modaliteten får effekten att programledaren kan prata om positionen unga i en allmän bemärkelse. Detta uttalande visar på den spänning som finns mellan å ena sidan konstruktionen av samtycke som någonting som känns svårt och å andra sidan någonting lätt. Genom att programmet tar avstamp i olika begrepp, ramas samtycke in i både en skoldiskurs och ett ämnesspecifikt språk för kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Programledarna uttrycker dock att användandet av

begrepp, såsom samtycke, inte behöver göra innehållet ”så svårt”. Identitet sägs i programmet handla om hur man ser på sig själv och att det är viktigt att våga vara sig själv. Ansvar ges en mer implicit betydelse, vilket kommer att analyseras nedan. Den andra programledaren fortsätter med att säga att programmet nu ska fördjupa sig i ett av de viktigaste orden, nämligen samtycke. Samtycke definieras i en programledardialog som ”att du bestämmer över din kropp och att andra människor bestämmer över sina kroppar” och att ett nej alltid är ett nej.

I nästa segment utspelas en scen där den ena programledaren köper en godispåse som hon vill bjuda den andra programledaren på. Han tackar ja, men efter några godisbitar vill han inte ha mer (2). Programledarna har sedan ett metasamtal om beteendet att övertala någon att äta godis när den inte vill, vilket följs upp av en programledarmonolog i studiosoffan där tonen är mer anbefallande. Här används godisätande som ett exempel på samtycke. Att samtycka till godisätande kan ses i analogi med att samtycka till sex. Sensmoralen i ”godisexperimentet” som används i *Snacka om sex* är att bara för att någon till en början säger ja till godis, betyder inte det att den kommer vilja äta hur mycket godis som helst – för en har alltid rätt att ändra sig och avsluta sitt godisätande. Exemplet går att jämföra med den analogi som nämndes ovan, och som används i den brittisk-irländska kontexten, nämligen att dricka te (Brady & Lowe 2020). Om resonemang om samtycke förenklas kan det dock leda till att osynliggöra normer och förväntningar kring att ingå i olika typer av relationer eller sexuella möten. Även om det inte sägs explicit framgår det delvis i godisanalogin att det kan vara svårt att säga nej när det finns förväntningar på att tacka ja till något man blir bjuden på. Reportaget om godisätande följs av segmentet studiosoffan där programledaren, med blicken riktad mot tv-tittaren, säger ”Du bestämmer själv vad du vill eller inte vill göra och det är aldrig okej att tjata på dig om att göra något som du inte vill” (2). Lösningen på problemet om förväntningar blir att (lära sig) säga nej.

Ett ställe där tjat iscensätts ännu tydligare är genom resonemang om grupptryck: här spelas en scen där en av programledarna sitter på en idrottsläktare med flera andra personer som är exakta kopior av honom själv (6). En av dem har på sig en vit t-shirt medan alla de andra har på sig svarta t-shirts. Scenen går ut på att den med vit t-shirt borde ta på sig en svart t-shirt för att på så sätt visa sin grupptillhörighet med resten av gänget som bär svarta t-shirts. Övertalningsförsöket lyckas och avslutas med att programledaren tar på sig en svart t-shirt över den vita t-shirten. Programledaren hörs i en speaker: ”Bara för att alla andra gör något så behöver inte det vara rätt för dig. Det är

aldrig bra att gå med på saker som inte du vill”. Efter denna kommentar syns i bild hur programledaren vänder på sig och visar ryggtavlan där det står: ”Fall inte för gruppptryck”. Denna scen kan representera samtycke utifrån förståelsen om att samtycke måste ske utan tvång och tjat. Den kan också sägas representera föreställningar om hur man ska vara för att passa in i en grupp. Det visar på en glidning i programledarnas tal mellan förståelsen av gruppptryck som dels ”bra och dåligt gruppptryck”, dels som normer kring hur man förväntas vara och göra.

Både ”godisexperimentet” och gruppptrycksexemplet kan ses som analogier till ”tjatsex” och att det är viktigt att kunna säga nej. Ingen av dessa analogier belyser dock könade förväntningar eller att det kan vara svårt att säga nej när det finns normer om att tacka ja till något när en blir bjuden (jfr Broady & Lowe 2020), eller vikten av att inte bara läsa av sina egna signaler utan även den andras signaler. Att det kan vara svårt, eller att det kan finnas gråskalor (Setty 2023) kommenteras inte. Genom programledarnas tal riktas fokus på att eleven själv behöver kunna säga nej och veta vad den vill, det riktas inte på subjektet som tjarar. Äta godis/samtycke och gruppptryck/tjatsex gestaltas i dessa sammanhang i publika, mer eller mindre offentliga miljöer såsom city eller idrottsläktaren. Att det är lätt att säga nej knyts på så sätt till mindre laddade utomhusmiljöer samtidigt som intimare och privata platser såsom hemmet, eller för den delen sovrummet, hamnar längre bort. I övergången från scenen med idrottsläktaren till ett segment med studiosoffan säger en av programledarna att:

Och det är faktiskt precis likadant med kärlek och sex, eller med typ kramar eller att sitta i någons knä. Du bestämmer själv vad du vill eller inte vill göra. Och det är aldrig okej för någon att tjata på dig att göra någonting som du inte vill. Och bara för att du ville förut behöver inte det betyda att du vill om en stund. Och det är det här som är samtycke (2).

De första orden sägs i voice-over, men bilden övergår sedan till studiosoffan. Programledaren vänder sig direkt till tittaren genom tilltalet ”du”. Samtidigt tittar hon direkt in i kameran och för händerna sakligt framför sig medan hon pratar och avslutar med att säga: ”Och det är det här som är samtycke”. Med hjälp av de olika modaliteterna förmedlas saklighet och gesterna blir ett sätt att understryka vikten av det programledaren pratar om och blir även ett sätt att förmedla bestämdhet.

Den juridiska diskursen skapar ett kompetent och ansvarstagande elevsubjekt

I avsnittet ”Internet och relationer” (6) utforskas samtycke i relation till media, där bilder med sexuellt innehåll och grooming används för att visa hur samtycke kan tolkas och fyllas med mening. Innehållet kan sägas ligga i linje med både det vardagliga och ”det spektakulära” (Whittington & Hancock 2024), där det sistnämnda åsyftar ett fokus på spektakulära aspekter av samtycke och sexuella praktiker, bland annat grooming. Programledaren är klädd i läkarrock och slår sin hand på en lagbok och läser högt från lagtexten med myndig stämma. Han summerar sedan:

Med lite enklare ord betyder det här alltså att det är ett *väldigt* allvarligt brott att röra vid någon annan på ett sexuellt sätt, visa bilder på sitt kön eller göra andra saker som har med sex att göra om den andra personen inte vill. Och om personen är under femton år, a, då är det alltid olagligt (6).

”Doktor Riley” pratar dock inte som ”expert” inom läkarprofessionen utan läkarrocken används snarare som en modal strategi för att på ett lekfullt sätt åberopa eller hävda auktoritet. I rollen som expert och auktoritet använder han modaliteter i form av en förställd röst som låter ”seriös” och ”uppfordrande” och när han lägger sin hand på lagboken och läser högt från densamma fastslår en juridisk definition av sexuellt ofredande vilket kan ses som en strategi för att föra fram ett tydligt budskap och en fastslagen definition. Samtliga modala strategier används för att visa att samtycke är viktigt och att grooming och sexuella inviter från vuxna är ”ett väldigt allvarligt brott” där barnet är utan skuld.

I tidigare studier om hur undervisningsmaterial används i engelsk undervisning (Bragg m fl 2021) framgår att lärare har svårt att prata om samtycke på ett komplext sätt i undervisning, trots att de använder undervisningsmaterial som går längre än motsatsparen *legalt/illegalt* och *ja/nej*. I och med att det *Snacka om sex* använder en tydlig juridisk diskurs som tillskriver brottet en central plats, ges litet utrymme till att diskutera gråzoner och mer erfarenhetsnära situationer. Till skillnad från de material som Bragg med flera (2021) undersökte, ges i *Snacka om sex* mindre utrymme åt att tydliggöra hur ansvar ska förstås i den sexuella situationen, exempelvis att ansvaret alltid ligger hos personen som söker samtycke och inte hos den som ger samtycke, att de flesta unga inte har sex förrän de har fyllt minst 15 men att de ungdomar som har sex före 15 års ålder har rätt till råd och stöd (Bragg m fl

2021). Programmet riskerar på så sätt att producera bilden av barnet som skyldig eller medskyldig till olagligheter.

Att eleven måste ha kunskaper och handla i linje med de kunskaper som produceras i *Snacka om sex* är ett återkommande imperativ genom hela programmet. Detta gäller i synnerhet i avsnittet ”Internet och relationer”. Budskapet är att barnen ska få upp ögonen för att internet är en farlig plats att befinna sig på. I talet om grooming, och i linje med den juridiska diskursen, blir anmälan viktig. Genom programledarnas tal framställs risken att barnet råkar ut för, snarare än själv söker upp, sexuellt innehåll på nätet, vilket producerar bilden av barnet som en passiv och ovillig mottagare och barnet konstrueras därmed som oskyldigt (Jarkovská & Lamb 2019). Positionerandet av barnet som passivt utmanas dock när den ena programledaren upplyser eleven om att ”det gäller att navigera rätt” (6). Den andra programledaren fyller i ”inte bara att navigera rätt, utan också veta hur man ska agera och att man ska anmäla sexuellt ofredande. Annars kan andra också drabbas.” Det framställs alltså som viktigt, rent av avgörande, att barnen navigerar och agerar adekvat – inte bara för den egna säkerhetens skull utan även för att garantera andra barns säkerhet. I samma avsnitt sägs även ”och om det [grooming] händer så ska du berätta det *direkt* för din mamma eller pappa eller någon annan vuxen som du litar på” (6).

Genom programledarnas tal framträder bilden av att det är viktigt att barnet vet hur hen ska agera både för att förhindra sexuellt våld och när sexuellt våld har inträffat samt att barnet har kunskaper om *hur* den ska navigera rätt på nätet. Här använder programledarna både röst och kropp för att förmedla sitt budskap om allvaret. Programledarna gör även ett byte av modaliteter, exempelvis med ordvalen ”ska”, ”aldrig” och ”nej.” De har lämnat sin roll av att vara ”en kompis” till att förmedla viktiga och allvarliga *regler* som barnet behöver förhålla sig till för att undvika riskfyllda situationer. Genom att använda juridiska diskursen positionerar de eleven som ett subjekt med ansvar för att agera kompetent och ansvarsfullt.

I samma avsnitt (6) intervjuas även en gäst och i bild syns hur gästen och programledaren kastar boll med varandra utomhus. De skrattar och musiken som spelas är upplyftande (artisten sjunger ”she’s on fire”). I den verbala presentationen av intervjupersonen framgår att intervjupersonen har erfarenheter av att som barn ha blivit utsatt för sexuella trakasserier och grooming. Genom en informationsruta framgår även att hon nu är en ”juridikstuderande influencer”. När själva intervjun startar tonas musiken ner. Intervjupersonen beskriver en personlig händelse från sin barndom där hon kände sig lurad och i berättelsen använder hon subjektiva modaliteter såsom ”mitt fel”.

Hon beskriver det även som ”äckligt och smutsigt” och ”snuskigt”. På så sätt får själva berättelsen en personlig inramning. I en speaker konstateras av programledaren att det är vanligt att barn blir lurade på nätet och frågar sedan intervjupersonen: ”så om det här händer, vad gör man då?”. Frågan besvaras på ett vardagligt sätt, med subjektiva modaliteter, och med ett åldersanpassat språk: ”det viktiga är att man går till en vuxen eller en kompis eller snackar med en kompis eller ringer polisen om man blivit utsatt för ett brott, så att man inte är ensam”. Genom att använda uttrycket ”snacka med en kompis”, där både ordvalet ”snacka” (som är mer personligt och vardagligt än till exempel ”prata”) och rådet att prata med en kompis (i stället för att vända sig till experter och auktoriteter i form av en vuxen), signaleras att hon vill prata med tittaren utifrån rollen som kompis snarare än expert eller tillrättavisande vuxen. Samtalet görs mer personligt med hjälp av subjektiva modaliteter. Exempelvis frågar programledaren ”tror du att det här är vanligt att unga personer får uppleva detta?” och följer sedan upp med ”varför tror du att det är så?”

Genom att blanda subjektiva och objektiva modaliteter kan samtalet upplevas som mindre strikt och intervjun får en mer lättsam och personlig karaktär. Intervjupersonen blir först intervjuad utifrån de personliga erfarenheterna, men senare i intervjun får hon fler frågor i rollen som expert. I segmentets slut frågar programledaren: ”är det ett brott om någon visar sitt kön för dig?” varpå intervjupersonen svarar: ”absolut, om du inte har samtyckt, om du inte vill att det här ska ske, då är det brottsligt”. Nu handlar det inte längre om subjektiva upplevelser eller personliga reflektioner utan om ”faktafrågor”, vilka besvaras med hjälp av ”absolut”. På så sätt kan ovanstående citat illustrera intertextualitet, där tilltalet och genren skiftar även inom en segmentstyp (intervju): från en personlig intervju med subjektiva modaliteter till en mer ”faktaorienterad” och juridisk diskurs. Det förtroliga samtalet, där språkbruket anpassats för att ligga nära ett barns språk (exempelvis använder intervjupersonen det vardagliga uttrycket ”prata hemlisar”), står i kontrast till den juridiska diskursen som innehåller uttryck såsom ”sexuellt kränkande sätt”, ”civilkurage”, ”sexuellt syfte” och ”gromning”. Innehållsmässigt öppnas även innebörden av samtycke upp något. Det finns en glidning mellan ”om du inte har samtyckt” till ”om du inte vill att det här ska ske”. Med andra ord finns det en skillnad mellan programmets tidigare konstruktioner av samtycke där barnets förmåga att kommunicera ovilja/icke-samtycke stod i fokus, och senare konstruktioner om barnets vilja – utan motprestation. Däremot framstår det som fortsatt viktigt att barnet i efterhand kommunicerar till andra personer att den varit med om våld.

Den nyliberala diskursen förutsätter ett självkännande elevsubjekt

Varje avsnitt i programmet innehåller flera olika teman och kunskapsinnehåll men avslutas alltid på samma sätt och med samma uppmaning. Exempelvis kan sägas att det sista som sägs i avsnittet ”Kärlek och relationer” (2) är ”idag har vi pratat om svåra ord som samtycke, identitet och relationer. Fundera på vad det innebär för dig och hur du vill ha det i ditt liv. Men framför allt glöm inte bort att prata om sex.” Programledarna befinner sig utomhus och står uppställda och redo bakom en uppmålad startlinje. Genom avslutningsscenen målas det fram en bild av att det är upp till mellanstadieeleven att fundera över samtycke och hur eleven vill ha det i sitt liv. På det sättet får eleven både en tydlig position av att vara ett elevsubjekt som ska läras, tillrättavisas och ta till sig av programmets kunskapsinnehåll samtidigt som hen utmålas som kompetent och med förmåga att själv definiera samtycke, identitet och relationer. Genom subjektiva modaliteter uppmanas eleven att själv ta ställning och att *känna efter*. Att formulera sin egen väg och själv ta ställning till programinnehållet kan sägas konstituera en nyliberal diskurs, som skapar självständiga, kompetenta och rationella subjekt. I en sådan diskurs blir det viktigt att älska sig själv. Det är ett återkommande imperativ i programmet. Det finns ett implicit budskap om att eleven kanske inte har bra självförtroende, men kan få det genom att få kunskap om att hen borde älska sig själv. Det är också ett viktigt budskap när det kommer till samtycke. En programledare konstaterar: ”Det är viktigt att du lär dig att säga nej och att ingen tvingar dig att göra något som du inte riktigt känner dig bekväm med, just när det gäller din kropp” (2). Genom detta uttalande tydliggörs programseriens budskap om eleven som aktör med agens – som säger nej och som sätter gränser. Det blir ett implicit ansvar att veta vad en vill. Att inte veta vad man vill på förhand, att prova sig fram, och att vara osäker på sina gränser verkar vara en osynlig väg att ta, kanske även farlig. En konsekvens av att samtycke konstrueras på det sättet är att barnet självt blir en central aktör för att förhindra att hen hamnar i utsatthet. Denna föreställning utmanas dock på en rad olika sätt, vilket kommer att analyseras nedan.

Genom programserien träffar programledarna personer som på olika sätt har behövt hantera negativa känslor om sig själva, men som nu mår bättre. I avsnittet om puberteten intervjuas en gäst som presenteras som ”självssäker och med koll men så har det faktiskt inte alltid varit” och som en ”framgångsrik influenser” (1). Den personliga erfarenheten av att komma i puberteten får stå i centrum. Samtalet handlar även om att våga öppna upp för kärleken och att älska sig

självt för att på så sätt kunna bli älskad av andra. Programledaren frågar ”blev du kär och så och kände av hormoner på det sättet?” varpå gästen svarar att:

[...] Men jag älskade *verkligen* inte mig själv och jag kunde inte tänka mig att någon annan älskade mig, speciellt inte på det [i bild: två foton på gästen] romantiska sättet. Asså jag tror inte att jag vågade bli kär. [...] Och jag tror ändå att man måste våga för att... våga öppna upp för att uppleva kärlek (1).

Genom intervjupersonens tal skapas flera olika sanningar om kärlek, såsom att subjektet måste älska sig själv för att kunna bli (romantiskt) älskad av andra och att en måste våga för att kunna uppleva kärlek. Subjektiva modaliteter används både i frågan (blev du) och i svaret (jag tror) och skapar känslan av ett nära samtal. Kärlek blir något en förtjänar: om du inte älskar dig själv kommer ingen annan heller att göra det. Genom talet om kärlek skapas ett subjekt som måste ta ansvar för sitt kärleksliv genom att våga, jobba med sin självkänsla och att inte låta sig stoppas av en pubertal kropp.

Men talet om att älska sig själv sätts även i relation till, och utmanas av, föreställningar om sociala medier och skönhetsindustrin och dess påverkan på hur människor ser på sig själva. Programledarna diskuterar att allt som en ser på sociala medier inte behöver vara sant eller spegla verkligheten. Väl tillbaka i studiosoffan går programledaren längre i resonemanget och konstaterar att ”aa för det är ju faktiskt så att det är ju ingen som blir lyckligare av att man inte är nöjd eller hur?” och vänder sig till den andra programledaren som tillägger:

nej men det ligger ju faktiskt en hel industri bakom. [...] Skönhetsindustrin gör att vi blir osäkra och tror att vi inte duger och att vi skulle bli lyckligare av att vara vackra så att vi ska köpa deras produkter i stället för att bara vara nöjda med dom vi är och hur vi ser ut (6).

Båda programledarna erkänner, ”jag har själv haft tankar” om att inte passa in, men Clara berättar sakligt att ”då bestämde jag mig för att bara börja tycka om den jag är” (6). Genom programledarnas tal konstrueras en sanning om, och en förväntan om, att eleven bör och kan stå emot de normer som produceras och reproduceras i sociala medier och skönhetsindustrin och därigenom även kan stå upp för sig själv och det autentiska jaget. Det är genom att ändra sina individuella psykologiska strategier i form av att helt sonika bestämma sig för att inte påverkas av andra och marknaden som eleverna kan lyckas i ansvaret att tycka om sig själva. Diskursen skapar ett subjekt

som förväntas kunna stå över skönhetsideal, som tar ansvar för sin psykiska hälsa och som har förmågan att inte låta sitt självtvivel stå i vägen för lyckan (1).

Skönhetsnormer problematiseras även i relation till smalhet och rasism. I avsnittet om puberteten intervjuas två intervjupersoner om hur det var för dem under puberteten (1). Idag är båda influerare där den ena bland annat pratar om antirasism och den andra om crip-perspektiv i form av synliggörande av rullstolsburna, men i programmet presenteras de som journalist och student. Den ena gästen pratar om att han blev retad på grund av att han kom i puberteten tidigare än de andra i klassen. Även om rasism inte nämns explicit, blir det genom hans berättelse tydligt att mobbningen hade en rasistisk grund. Intervjupersonen resonerar om sitt annorlundaskap i relation till konstruktioner av ”ras”, som annars är ett nedtonat tema i programserien. Den andra intervjupersonen, som kan skönjas sitta i rullstol, pratar om att vilja passa in i en smalhetsnorm, vilket ger henne utrymme att ta plats i programmet utifrån andra premisser än utifrån positionen att sitta i rullstol. Programledaren ställer frågan: ”varför tror ni att man bryr sig så mycket om sitt utseende och så när man kommer in i puberteten?” Intervjupersonerna svarar:

Intervjuperson 1: Jag tror att det har ganska mycket med viljan att passa in, att det är så viktigt för en då. När man inte vill vara den som hamnar utanför för då kan man bli retad, då kan man bli annorlunda liksom. Det är snarare bra att vara sig själv, alltså man ska va, om man är annorlunda så ska man ju liksom ta vara på det och vara sig själv till hundra procent.
Intervjuperson 2: Men jag tycker att alla liksom, alla ska vara sig själva (och inte) man ska våga sticka ut (1).

Imperativet att våga vara sig själv blir en sanning och annorlundaskapet konstrueras som en viktig resurs: det är viktigt att ta vara på sitt annorlundaskap. Det vilar därmed ett stort ansvar hos eleverna att vara sig själva till hundra procent trots skönhetsindustri, mobbing eller olika former av diskriminering.

Avslutande diskussion

Snacka om sex (Jarowski för UR 2018) är ett exempel på undervisningsprogram med uttalat syfte att undervisa om samtycke. Det är värt att notera att barn från den specifika målgruppen, barn i mellanstadieåldern, inte finns med i bild i någon nämnvärd utsträckning. Detta skiljer programmet från andra undersökta utbildningsprogram, där

även animationer använts för att kunna visa ungdomar i bild i sexuella situationer (Björklund 2014, Bolander 2015, Bredström 2014, Cardell & Lindgren 2024, Ollis 2016). Att barn inte syns i programmet ligger i linje med uppfattningen att barn och sexualitet inte riktigt går hand i hand och att barn helst ska skyddas från sexualitet (Jackson & Scott 2015). Det är dock en vanlig ambition att utbildningsprogram ska ta utgångspunkt i ungas vardag och frågor (Bolander 2009, Lindgren 1999, Lindgren 2015, Wallengren m fl 2001). Att barnens röster inte lyfts fram i programmet, i alla fall inte av barnen själva, kompenseras i delvis med hjälp av modala strategier i programledarnas tal. Det handlar om objektiva modaliteter såsom ”man kanske tror” som möjliggör att barnets perspektiv lyfts fram genom att skrivas in i det odefinierade eller öppna subjektet ”man”. En annan modal strategi är i form av den subjektiva modaliteten ”när jag var yngre” som möjliggör att barnets perspektiv kommer fram genom programledarens egen erfarenhet av att ha varit barn.

Genom att undersöka vilka modaliteter som används i programmet har jag även kunnat visa hur samtycke konstrueras och hur eleven positioneras. Tidigare i denna artikel menade jag med hjälp av tidigare forskning att undervisning om sexualitet och relationer präglas av en medicinsk diskurs (Björklund 2012, Lindgren & Backman-Prytz 2021). När jag i beskrivningen av *Snacka om sex* (2018) skrev att programledarna ibland trädde in i rollen som läkare, kan det ses som ett exempel på hur den medicinska diskursen gör sig påmind i programmet. Trots att den medicinska diskursen är väldigt närvarande i programmet (exempelvis genom anatomiska bilder och användandet av ett medicinskt språkbruk om olika substanser) är den medicinska diskursen nedtonad när det kommer till just samtycke. I stället visar analysen hur samtycke ramas in med hjälp av två andra diskurser: en juridisk och en nyliberal diskurs. Dessa ska ses som att de samspelar och förstärker varandra, och inte som att de står i motsatsförhållande till varandra. Ur diskurserna framstår ansvar som en synnerligen central komponent för förståelsen av både samtycke som socialt och kulturellt fenomen och för de normer som styr föreställningar om eleven. Ansvar förstås både som en förhandling mellan barn och vuxen och som ett individuellt projekt där barnet behöver hantera strukturella problem.

Den juridiska diskursen har en återkommande plats i programmet när det kommer till samtycke. En av programledarna läser bland annat från en lagbok och juridiska termer används för att förklara och kontextualisera samtycke. Gromning används som exempel för att synliggöra riskerna med internet och barnets ansvar att ha kunskaper om hur hen ska agera på internet. Detta språkbruk kontrasteras dock av

den personliga berättelsen och hur det kan upplevas att utsättas för grooming. I talet om grooming öppnas även förståelsen av samtycke upp något. Den juridiska diskursen och talet om att det är viktigt att barnet kommunicerar tonas ner, och lämnar i stället plats och legitimitet åt uppfattningen att barnets känsla av ovilja räcker för att det inte ska vara okej (och olagligt).

Den nyliberala diskursen handlar om hur ansvar konstrueras i relation till samtycke (se även: Brady & Lowe 2020, Burkett & Hamilton 2021, Fenner 2017). Samtycke framställs i många fall som en enkel praktik ("det är bara att säga nej"), medan komplexa strukturella villkor för att kommunicera samtycke tonas ned. Tidigare forskning (Brady & Lowe 2020, Fenner 2017) visar att kvinnor ofta tillskrivs ansvar, men i programserien blir det i stället (den avkönade) individen/eleven som tillskrivs stort ansvar att själv *lyckas* i den sexuella aktiviteten genom att ha självkänedom, veta hur hen ska navigera rätt (på internet) och ha lärt sig att säga nej. Eftersom programserien inte pratar om könade förväntningar och ansvar i relation till samtycke undviks en reproduktion av könade föreställningar om hur tjejer och killar "är" och vilka förväntningar de olika grupperna har i sexuella sammanhang. Könade förväntningar är dock en del av elevernas vardag och försvinner dessvärre inte av att de inte pratas om. Undervisning som inte tar elevernas oro, erfarenheter och verklighet på allvar riskerar att tappa i legitimitet (Whittington 2020).

Genom avsnitten är det genomgående temat att det aldrig är elevens fel om hen utsätts för sexuellt ofredande, men samtidigt är budskapet tydligt att eleven också behöver ta ansvar i situationen för att förhindra och förebygga. I programserien blir därför rörelsen mellan elevens ansvar och icke-ansvar otydlig. Å ena sidan tillskrivs eleven som nyliberalt subjekt en framträdande position i konstruktionen av det ansvarsfulla subjektet som "vet vad den vill". Gråzoner och osäkerhet kopplat till samtycke, såsom att inte själv veta vad man vill, utforskas inte i programmet. Å andra sidan finns en förståelse för att detta ansvar inte är helt enkelt att förvalta, i synnerhet i ljuset av skönhetsnormer. Trots detta försök till nyansering positioneras dock eleven som att hen har ett ansvar att stå upp för sig själv, stå emot förtryckande normer och som ett subjekt som måste älska sig själv. Även i en tid präglad av idén om samtycke menar jag att elever borde ha möjlighet att tilldelas och inta också andra subjektspositioner än den som ett nyliberalt och autonomt subjekt.

Not

1. Avsnittsiffrorna är de som används för att referera till specifika avsnitt i analysen. Samtliga avsnitt har analyserats i sin helhet och ligger som underlag till analysen men på grund av utrymmesskäl och att samtycke som ämnesinnehåll inte behandlas i alla avsnitt finns inte exempel med från varje avsnitt. Till varje avsnitt finns även en lärarhandledning, men detta material ligger utanför denna studies intresseområde.

Referenser

- Bengtsson, Jenny & Bolander, Eva (2024): *Sexualitet, identitet och relationer i skolan: F-6 och fritidshem*. Malmö: Gleerups.
- Björklund, Elisabet (2014): Statlig sexpropaganda? UR:s och RFSU:s sexualupplysningsfilm Sex på kartan. I Erik Hedling & Ann-Kristin Wallengren, red: *Den nya svenska filmen: Kultur kriminalitet & kakofoni*, s 245–168. Stockholm: Bokförlaget Atlantis.
- Björklund, Elisabet (2012): *The Most Delicate Subject: A history of sex education films in Sweden*. Doktorsavhandling, Lund: Lunds Universitet.
- Bolander, Eva (2015): The condom works in all situations? Paradoxical messages in mainstream sex education in Sweden. *Sex Education* 15(3), 289–302.
- Bolander, Eva (2009): *Risk och bejakande: sexualitet och genus i sexualupplysning och sexualundervisning i TV*. Doktorsavhandling, Linköping: Linköping Universitet.
- Brady, Geraldine & Lowe, Pam (2020): “Go on, go on, go on”: Sexual consent, child sexual exploitation and cups of tea. *Children & Society* 34, 78–92.
- Bragg, Sara; Ponsford, Ruth; Meiksin, Rebecca; Emmerson, Lucy & Bonell, Chris (2021): Dilemmas of school-based relationships and sexuality education for and about consent. *Sex Education* 21(3), 269–283.
- Bredström, Anna (2014): Sex på kartan? Om tonårssexualitet, rasism och sexualupplysning i Sverige. I Kerstin Sandell, Maja Sager & Nora Räthzel, red: *Kritiska gemenskaper: att skriva feministisk och postkolonial vetenskap*, s 125–134. Lund: Media-tryck, Lunds universitet.

- Burkett, Melissa & Hamilton, Karine (2012): Postfeminist sexual agency: Young women's negotiations of sexual consent. *Sexualities* 15(7), 815–833.
- Bäckman, Maria (2003): *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*. Doktorsavhandling, Stockholm: Stockholms universitet.
- Cardell, David & Lindgren, Anne-Li (2024): The sex-map as didactic object: Ontonorms in Swedish sex education. *Childhood* 31(2), 212–229.
- Carmody, Moira (2009): Conceptualising the prevention of sexual assault and the role of education. *ACSSA Issues* 10, 1–19.
- Ceder, Simon; Gunnarsson, Karin; Planting-Bergloo Sara; Öhman Lisa; Arvola Orlander, Auli (2021): *Sexualitet och relationer: att möta ett engagerande och föränderligt kunskapsområde i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Epstein, Debbie & Johnson, Richard (1998): *Schooling Sexualities*. Buckingham: Open University Press.
- Fairclough, Norman (1992): *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity.
- Fairclough, Norman (1995): *Media discourse*. London: Edward Arnold.
- Fenner, Lydia (2017): Sexual consent as a scientific subject: A literature review. *American Journal of Sexuality Education* 12(4), 451–471.
- Forsslund, Titti (2002): *Frisk och stark med skolradion: Pedagogik och retorik i hälsoprogram 1930–1959*. Doktorsavhandling, Stockholm: Stockholms universitet.
- Foucault, Michel (2002): *Sexualitetens historia. Bd 1. Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Foucault, Michel (2011): *Vetandets arkeologi*. Lund: Arkiv förlag.
- Holmström, Charlotta; Plantin; Lars & Elmerstig; Eva (2020): Complexities of sexual consent: young people's reasoning in a Swedish context. *Psychology & Sexuality* 11(4), 342–357.
- Hulth, Magdalena (2024): 'It can be abuse, even though both have consented': Swedish preschool practitioners' discussions about teaching (sexual) consent to preschoolers. *Children & Society* 00, 1–15.
- Jackson, Stevi & Scott, Sue (2015): Mapping the history of research and theory. I Emma Renold, Jessica Ringrose & R. Danielle Egan, red: *Children, Sexuality and Sexualization*, s 39–55. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Jarkovská, Lucie & Lamb, Sharon (2019): Not innocent, but vulnerable. I Sharon Lamb & Jen Gilbert, red: *The Cambridge*

- Handbook of Sexual Development Childhood and Adolescence*, s 76–93, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jarowski för UR (2018): *Snacka om sex* Elektronisk resurs hämtad 2024-02-15: <https://urplay.se/serie/209999-snacka-om-sex>
- Lindgren, Anne-Li & Backman Prytz, Sara (2021): Staten, skolan och sexuallivet. En skolsexualpolitik tar form och sexualpolitiken skolifieras. I Joakim Landahl, David Sjögren och Johannes Westberg, red: *Skolans kriser. Historiska perspektiv på utbildningsreformer och skoldebatter*, s 83–107. Lund: Nordic Academic Press.
- Lindgren, Anne-Li (2015): Vad ska barn veta om sexualitet? Kommentar till texter om sexualundervisning för barn. I Klara Arnberg, Pia Laskar & Fia Sundevall, red: *Sexualpolitiska nyckeltexter*, s 273–281. Stockholm: Leopard förlag.
- Lindgren, Anne-Li (1999): *Att ha barn med är en god sak: Barn, medier och medborgarskap under 1930-talet*. Doktorsavhandling, Linköping: Linköpings universitet.
- Mansfield, Nick (2000): *Subjectivity Theories of the Self from Freud to Haraway*. New York: New York University Press.
- Seifarth, Sofia (2005): Från desarmering till utlösning under ansvar: Sex- och samlevnadsundervisning i skolradion 1954–1974. I Martin Kylhammar & Michael Godhe, red: *Frigörare? Moderna svenska samhällsdrömmar*, s 221–250. Stockholm: Carlsson.
- Setty, Emily (2020): Sex and consent in contemporary youth sexual culture: The ‘ideals’ and the ‘realities’. *Sex Education* 21(3), 331–346.
- Setty, Emily (2023): Young people and sexual consent: contextualising ‘miscommunication’ amid ‘grey areas’ of ambiguity and ambivalence. *Sex Education*, 1–6.
- Skolverket (2022): *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022*. Stockholm: Skolverket.
- Utbildningsradion (2020): Eli och Roffe i puberteten. Elektronisk resurs hämtad 2024-11-04: <https://urplay.se/serie/219053-eli-och-roffe-i-puberteten>
- Utbildningsradion (2022): *Ny serie underlättar undervisning om sex, samtycke och relationer i flera ämnen*. Elektronisk resurs hämtad 2024-11-04: <https://www.ur.se/aktuellt/ny-serie-underlattar-undervisning-om-sex-samtycke-och-relationer-i-fler-amen/>
- Utbildningsradion (2023): *Vi förklarar sexualitet, samtycke och relationer*. Elektronisk resurs hämtad 2024-11-04: <https://urplay.se/program/233843-vi-forklarar-sexualitet-samtycke-och-relationer-fraga-chans>

- Wallengren, Ann-Kristin; Wadensjö, Cecilia & Sandin, Bengt (2001): *Om tilltal, bildspråk och samhällssyn i utbildningsprogrammen*. Stockholm: Stift. Etermedierna i Sverige.
- Whittington, Elsie & Hancock, Justin (2024): Rethinking and Redefining Consent. I Mary Lou Rasmussen, red: *The Palgrave Encyclopedia of Sexuality Education*. Palgrave Macmillan.
- Whittington, Elsie (2020): Rethinking consent with continuums: sex, ethics and young people. *Sex Education* 21(4), 480–496.

Copyright Axinder 2024. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

